

Fakta och funderingar om 60-talets tillgång och efterfrågan

De senaste tio, femton åren har inte minst ur ekonomisk synvinkel varit en händelserik period. Produktionen och levnadsstandarden har ökat från år till år tack vare näringslivets produktivitetsutveckling. Därmed har vi fått mera varor att konsumera och längre fritid. De ekonomiska framstegen har också möjliggjort sociala förbättringar för stora samhällsklasser.

Visserligen finns det nu goda skäl att räkna med en fortsatt förbättring av konjunkturerna, både här hemma och i utlandet, och nya produktionsökningar efter de senaste två årens stagnationstendenser. Men så här strax inför ett årsskifte, som samtidigt innebär ett nytt decennium, ökar intresset att söka förlänga perspektivet på den ekonomiska utvecklingen. Risken finns ju alltid att man löser dagens problem genom att skapa morgondagens.

På det ekonomiska området sker också ständigt mer eller mindre väl underbyggda bedömningar av hur framtiden på kortare eller längre sikt kommer att gestalta sig. Men det är en allmän uppfattning, även bland ekonomerna själva, att detta ännu så länge mest är en lockande och stimulerande sysselsättning omgiven av en speciell glans utanför vetenskapens strängt sakliga domäner. Statistiken är fortfarande på åtskilliga punkter ofullständig och teorierna om de ekonomiska sammanhangen inom samhällslivet endast i mycket liten utsträckning praktiskt prövade. Men samtidigt kan vi inte komma ifrån att i varje konstruktiv handling medvetet eller inte ta sikte på en okänd framtid. För förelagaren, som i dag planerar ett investeringsprojekt, har det emellertid blivit inte bara allt svårare utan

också dyrbarare att göra bedömningar på vad som kallas intuition. Den accelererande tekniska utvecklingen medför ju att förändringarna i produktionsmetoderna kommer snabbare och snabbare. På efterfrågesidan leder dessutom det stigande välbefindandet med rörligare och differentierade konsumtionsvanor till en förkortning av realkapitalets ekonomiska livslängd.

Söker man nu spekulera över hur marknaden kommer att se ut under 1960-talet är man som sagt ute på djupt vatten. Men man har ändå ett par riktmärken för att lotsa sina framtidsbedömningar förbi de värsta undervattensskären.

Atomenergin står igenom

Helt allmänt vet vi sålunda att atomenergin under denna tid kommer att slå igenom som en kraftkälla. Detta betyder, fast mera omfattande, en teknisk nydaning i likhet med den som ångmaskinen eller den elektriska energin en gång medförde. Parallellt härmed kommer automationen med hjälp av elektrotekniken att fortsätta i accelererande takt den tendens, som gjort sig gällande under hela industrialismen, nämligen att ersätta mänsklig kraft vid produktion och sammansättning. För samhället, liksom för den enskilde företagaren, betyder detta perspektiv inte bara tekniska utan även organisatoriska och ekonomiska problem. Vi kan sålunda, eftersom behoven av kapital även i fortsättningen kommer att vara mycket stora, inte räkna med någon lättnad utan snarare tvärtom i den rådande starka trängseln på kapitalmarknaden mellan olika låntagare. Svårigheter kan även uppstå på arbetsmarknaden. Inte att skaffa arbete åt den växande befolkningen, utan att flytta den genom nya produktionsmetoder friställda arbetskraften till andra områden och nya uppgifter.

När man diskuterar den kommande ekonomiska utvecklingen kan man till en del få stöd för sina tankegångar i ett par utredningar, som ger stimulerande utblickar på de stora linjerna. Vill man sålunda vidga synkretsen utöver den svenska gränsen, vilket med hänsyn till de pågående integrationssträvandena finns all anledning att göra, har man prof. Ingvar Svennilsson och hans »Per-

ser till ökad omsättning för grosshandelsföretagen. Samtidigt medför integrationen stora problem för distributionen. Dessa problem måste lösas på ett tillfredsställande sätt, om grosshandeln skall kunna dra fördel av de möjligheter som yppar sig och om samhället skall kunna tillgodogöra sig de möjligheter till en höjd levnadsstandard som integrationen medför. I detta senare avseende spelar handelsföretagen en strategisk roll vid genomförandet av integrationsplanerna.

spektiv på Västeuropas utveckling 1955—1975». Här har han, bildligt talat, genom att stoppa in en mängd ekonomiska data om utvecklingen i en prognosmaskin fått fram en övre och en undre gräns, mellan vilka den ekonomiska utvecklingen sannolikt kan väntas röra sig.

Västeuropas produktion kraftigt uppåt

Vad först gäller hela Västeuropa kan den totala produktionen, bruttonationalprodukten, beräknas stiga med minst 50 % och i gynnsammare fall med närmare 85 % under perioden ifråga. Detta innebär att den västeuropeiska produktionen någon gång under 1960-talet kommer att passera den nivå, som Förenta Staterna nu har uppnått, och att den 1975 även kan vara en halv gång större.

I denna utveckling kan vi inte räkna med att befolkningstillväxten i och för sig kommer att ha någon större progressiv verkan. Visserligen kommer den av allt att döma att stiga, men endast i långsam takt. Härigenom kommer s. a. s. bredden på efterfrågan på varor och tjänster inte att öka så mycket. Däremot kan man vänta sig betydande förändringar i arbetskraftens sysselsättning som leder till fortsatt höjning av den allmänna inkomstnivån. Mycket pekar sålunda mot att behovet av arbetskraft inom jordbruket även i fortsättningen minskar och starkt reducerar jordbruksbefolkningen. Den härigenom friställda arbetskraften kommer liksom troligtvis också befolkningstillväxten att till största delen sugas upp av service-yrkena. Denna del av näringslivet kan nämligen beräknas öka sitt behov av arbetskraft med närmare 30 % fram till 1975.

Inom industrin kan man däremot inte vänta sig att efterfrågan på arbetskraft kommer att bli nämnvärt större än nu. Det finns nämligen stora möjligheter att ändå öka produktionen. Den västeuropeiska industriproduktionen är sålunda i dag nästan lika stor som den amerikanska, men samtidigt är antalet industribetare ungefär dubbelt så stort. Utrymmet för produktivitetförbättringar är m. a. o. betydande.

Men här kommer den viktiga frågan in, vilka verkningar på utvecklingen integrationssträvandena kommer att ha. Detta beror naturligtvis alldeles på hur effektiv den ekonomiska samordningen blir inom De sex och De sju, om det nu inte blir ett stort frihandelsområde förstärkt.

Om man emellertid — som Svennilsson — helt godtyckligt anlar att det inte blir någon skillnad i effektiviteten mellan de båda handelsblocken, visar det sig ändå att De sex har de fördelaktigaste utvecklingstendenserna. Sexmakterna gynnas nämligen av en större ökning av arbetsstyrkan och kan fördubbla sin industriproduktion fram till 1975. De sju kan däremot inte öka sin produktion med mer än tre fjärdedelar.

För Sveriges del pekar tendenserna enligt utredningen på att jordbruksproduktionen kan komma att stagnera eller minska med ett par procent medan industriproduktionen ökar med mellan 40 och 80 %. Serviceinriktad produktion beräknas däremot expandera mycket kraftigt, 80 till 120 %, och suga åt sig alltså fler av de sysselsatta för att 1975 lägga beslag på över hälften. Trots denna, vid första ögonkastet gynnsamma bild, skulle den totala produktionen inte öka med mer än mellan 2 och 3 % jämfört med 3,5 % under den senaste tioårsperioden 1948—1958.

Tendenser på konsumtionsidan

På konsumtionsidan, för att övergå till att se 60-talets utveckling är en annan synvinkel, kan vi (hortsitt från »lyxvaror» och dylikt) vänta oss en fortsatt ökad standardisering av varusortimentet. Givits en vidare övergång till automatsvåd tillverkning minskar ju samtidigt utrymmet för den personliga fernagivningen av varje vara. Viktigare är emellertid att kostnaderna för produktionsörustningen inte bara »siger utåt» också att »livslängden» på den minskar i takt med den tekniska utvecklingen. En maskin måste sålunda skrotas snabbare nu än förr. Inte för att den är obsluten utan för så den är föråldrad. Men under mellantider gäller det för företaget att få ut så stor produktion som möjligt i sin strövan att nå största möjliga vinst. Produktionsinriktning och produkternas utformning torde därför i ökad grad komma att influeras av tekniska hänsyn. Reklamen och försäljningen kommer säkert att försöka stymlera en utveckling efter sådana linjer.

För den framtida konsumtionsinriktningen kan komma att gestalta sig ger även prof. Ragnar Bentzel »Den privata konsumtionen» en viss uppfattning om. Enligt denna kan man sålunda vänta sig en fortsättning på den process, som gjort sig gällande sedan flera år — en föskjutning från nödvändighetsvaror till mer umbärliga varor, från livs-

Bland annat

uppmärksammas en märklig artikel om *varudistributionen i Håmån* i Arbetet av en fransktalig LD-ombudsman, förbundsråd, Yngve Persson.

»De förhållanden som råder mellan handel och distribution över huvud taget med liten eller ingen arbetsinsats till godtagbara stora vinster, bland överstigande produktionskostnaderna flera gånger om, utgör en av de mest påtagliga företeelserna i vår ekonomiska utveckling. Det är inte rimligt att när arbetskraften sätter hårt mot en ofta rörliga lös för varans framskallande tillräckliga, agerier och dylika med så lättvinda hantering skall ha hem mångdubbla inkomster. Då tar sig rationisierungssträvandena i produktionslandet som närmast meningslösa. I detta avseende liksom då det gäller att ästadseffektivt en produktions- och konsumtionshand konkurreras bör endast påtagliga realiteter få hindra arbetarströmen från ingrepp via samhället, även i form av förstålligande. Detta följt ger kooperativens stora arbetsuppgifter som den lättare skulle bemästras, om den väsentligen mera stöd hos konsumenterna.»

Här Perssons funderingar vill bara om en för en man i bostadsområdet märklig — låt oss beakta sålunda — brist på kantskap om vilka till exempel om handelskonsumtion. Hög värde del, är Persson, att be om något ekonomiska prövoflektioner i. ex. av kollegor i Handelsstatistiska förbundet, förbundsråd, Algot Jönsson? Ekonomiskt kunnigt folk, vet ju ännu i regel ganska väl att bestämt — varudistributionen är en illos produktivitet som själva den fabriksmässige varusynsfullheten. En sådan gradering av olika närings »sambandsnytt» som den är Persson gör är alldeles verklighetsriktigast.

Bilismen i Sverige 1959. Utg. av Sveriges Automobilindustri-förening, 80 sid. Pris 30.—

Fakta om bilismen i sambandskonkret, person- o. godsstrafik, bilismens del, bilmarknaden, vägtrafiken, bilismens specialbördor, m. m.

medel till rekreation och resor. För att ta ett exempel. Vidare kan man tänka sig en fortsatt slagkraft eller märksnit i användningen av flerfamiljshusbyggnader. Strövan att underlätta hemarbete kommer också att verka till efterfrågeförskjutningar av samma slag som redan kan konstateras, exempelvis en övergång från rejöl till bröd och från moterarna till konsjektion samt ökade köp av hushållsmaskiner. Vi kan också tänka oss att nya varor kommer att framträda på marknaden och källa ut många av de gamla varorna.

Göran Ahlström.